1-tema. Shańaraq huqıqına kirisiw: túsinigi, mánisi, principleri

1-tema / 16 · 1-semestr

MAZMUNI

1. Bap
2. Qısqasha juwmaq
3. Kazuslar (IRAC)
4. Test
5. Glossariy
6. Xronologiya
7. Mind-map
8. Túsindiriw hám sxema
9. Derekler

Bap

Shańaraq jámiyetlik tiykarǵı buwını bolıp, insan ómirindegi eń áhmiyetli sociallıq institutlardıń biri esaplanadı. Shańaraq huqıqı usı institut sheńberinde júzege keletuǵın qatnasıqlardı huqıqıy jaqtan tártipke saladı. Usı sabaqta biz shańaraq huqıqınıń tiykarǵı túsinikleri, onıń jámiyettegi ornı hám áhmiyeti menen tanısamız. Sabaq dawamında shańaraq huqıqınıń predmeti, yaǵnıy ol qanday qatnasıqlardı tártipke salıwı, sonday-aq, huqıqıy tásir kórsetiw usılları (metodları) haqqında tolıq maǵlıwmatqa iye bolasız. Biz shańaraq nızamshılıǵınıń wazıypaları, shańaraqlıq qatnasıqlardı tártipke salıwdıń tiykarǵı principleri, shańaraq huqıqı derekleri hám onıń sistemasın kórip shıǵamız. Bunnan tısqarı, shańaraq huqıqınıń puqaralıq huqıqı menen qatnası, nızam hám huqıq analogiyasınıń qollanılıwı, sonday-aq, shańaraqlıq huqıqlardı ámelge asırıw hám qorǵaw tártibi sıyaqlı máseleler analiz etiledi. Usı tema shańaraqlıq qatnasıqlardıń huqıqıy tiykarların túsiniw hám ámeliyatta durıs qollanıw ushın bekkem irgetas jaratadı.

QISQASHA

- 3 jıl — Erli-zayıplınıń ulıwma mal-múlkin bóliw boyınsha talap múddeti (Puqaralıq kodeksi qáwiydeleri tiykarında qollanıladı)
- 1 jıl — Zayıptıń hámiledarlıǵı hám bala tuwılǵannan keyingi dáwirde nekeden ajıratıwǵa sheklew (Shańaraq kodeksiniń 39-statyasına tiykarlanıp er zayıpınıń razılıǵısız talap qozǵata almaydı)
- 267.1 mıń — 2025-jılda dizimge alınǵan nekeler sanı (Milliy statistika komiteti maǵlıwmatlarına kóre (prezentaciyadan))

1.1 Shańaraq huqıqı túsinigi, wazıypaları hám ózgeshelikleri

Shańaraq huqıqı — bul neke, qan-qarımdaslıq, balalardı shańaraqqa tárbiyaga alıw hám perzentlikke alıwdan kelip shıǵatuǵın shaxsiy múlklik emes hám múlklik qatnasıqlardı tártipke salıwshı huqıq

tarawı. Shańaraq huqıqınıń orayında shaxstıń huqıqıy mártebesi hám shańaraq aǵzalarınıń ózara juwapkershiligi turadı. Shańaraq haqqındaǵı nızamshılıqtıń wazıypaları shańaraqtı bekkemlewden, shańaraqlıq qatnasıqlardı ózara muhabbat, isenim hám húrmet, awızbirshilik, bir-birine járdem beriw hámde shańaraq aldında onıń barlıq aǵzalarınıń juwapkershiligi sezimi tiykarında quriwdan ibarat (Shańaraq kodeksi, 1-statya). Sonday-aq, qanday da bir shaxstıń shańaraq máselelerine ózbasımshalıq penen aralasıwına jol qoymaw, shańaraq aǵzaları óz huqıqların tosqınlıqsız ámelge asırıwın hám bul huqıqlardıń qorǵalıwın támiyinlew de nızamshılıqtıń tiykarǵı wazıypalarına kiredi (Shańaraq kodeksi, 1-statya). Shańaraq huqıqınıń özine tán ózgeshelikleri sonnan ibarat, ol tártipke salatuǵın qatnasıqlar uzaq dawam etetuǵın, qáwiydege kóre, shaxsiy tustegi qatnasıqlar bolıp tabıladı. Shańaraq sociallıq reallıq sıpatında tábiyiy-biologiyalıq, ruwxıy, mánáwiy hám materiallıq baylanıslardıń quramalı jıyındısın quraydı. Biraq huqıq bul baylanıslardıń barlıǵın emes, al tek huqıqıy tártipke salıw obyekti bola alatuǵın bólegin qamtıp aladı. Nızamshılıq shańaraq túsinigine qatań táriyip bermeydi, al shańaraq aǵzalarınıń huqıq hám minnetlemelerin belgilew menen sheklenedi. Faraziy mısal: Puqara Anvar hám puqara Sardor qońsı. Anvar Sardordıń shańaraqlıq sırların bilip alıp, onıń shańaraqlıq byudjetin qanday jumsawı kerek ekenligi haqqında turaqlı túrde kórsetpeler beriwge háreket etedi. Bul jaǵdayda Sardor óz shańaraǵınıń ishki islerine basqa shaxstıń ózbasımshalıq penen aralasıwına jol qoymaw huqıqına iye, sebebi nızamshılıq shańaraqlıq máselelerdi tek shańaraq aǵzalarınıń ózara kelisimi menen sheshiliwin kepillik beredi (Shańaraq kodeksi, 1-statya). Shańaraq huqıqınıń jáne bir áhmiyetli ózgesheligi sonda, huqıqıy qatnasıqlar qatnasıwshılarınıń sheńberi nızam menen qatań belgilengen bolıp, olar tiykarınan erli-zayıplılar, ata-ana hám balalar, sonday-aq, nızamda kórsetilgen basqa qarımdaslar bolıp tabıladı. Sol sebepli, shańaraqlıq qatnasıqlar subyektleri óz huqıq hám minnetlemelerin basqa shaxslarǵa ótkere almaydı, yaǵnıy bul huqıqlar shaxs penen úzliksiz baylanıslı.

- Shańaraq nızamshılıǵı shańaraqtı bekkemlew hám ózara húrmet tiykarında quriwdı maqset etedi (Shańaraq kodeksi, 1-statya).
- Shańaraq máselelerine ózbasımshalıq penen aralasıwǵa jol qoyılmaydı (Shańaraq kodeksi, 1-statya).
- Shańaraq aǵzaları óz huqıqların tosqınlıqsız ámelge asırıwı hám qorǵalıwı támiyinlenedi (Shańaraq kodeksi, 1-statya).

> **TIYKARǴI PIKIR**
> Shańaraq huqıqıy qatnasıqları qatań shaxsiy ózgeshelikke iye bolıp, olardaǵı huqıq hám minnetlemelerdi basqa shaxslarǵa ótkerip bolmaydı.

> **IMTIXAN USHIN**
> Imtixanda shańaraq nızamshılıǵınıń wazıypaları soralǵanda, álbette Shańaraq kodeksiniń 1-statyasında belgilengen ózbasımshalıq penen aralasıwǵa jol qoymaw qáwiyesin este saqlań.

1.2 Shańaraq huqıqınıń predmeti

Shańaraq huqıqınıń predmeti shańaraq aǵzaları arasında júzege keletuǵın sociallıq qatnasıqlar jıyındısınan ibarat. Bul qatnasıqlardı eki iri toparǵa ajıratıw múmkin: shaxsiy múlklik emes qatnasıqlar hám múlklik qatnasıqlar. Shańaraq huqıqı tárepinen tártipke salınatuǵın qatnasıqlar neke, qarımdaslıq, perzentlikke alıw, qáwenderlik hám qamqorlıq, sonday-aq balalardı shańaraqqa tárbiyaga alıwdan kelip shıǵadı.

Birinshi náwbette, shaxsiy múlklik emes qatnasıqlardı ajıratıp kórsetiw kerek. Shańaraq huqıqında shaxsiy qatnasıqlar ústem áhmiyetke iye. Mısalı, neke dúziw waqtında er hám zayıp óz qálewi menen eri yaki zayıpınıń familiyasın ulıwma familiya etip tańlawı yaki óz familiyasın saqlap qalıwı shaxsiy múlklik emes huqıq bolıp tabıladı. Sonday-aq, shańaraqta balalar tárbiyası, kásip hám shınıǵıw túrin tańlaw erkinligi sıyaqlı máseleler de usı toparǵa kiredi. Múlklik qatnasıqlar bolsa hár dayım shaxsiy qatnasıqlarǵa baylanıslı bolıp, olardan kelip shıǵadı. Múlklik qatnasıqlarǵa erli-zayıplınıń ulıwma mal-múlkine tiyisli huqıq hám minnetlemeleri, ata-analar hám balalar arasındaǵı támiynat (aliment) minnetlemeleri kiredi. Faraziy mısal: Puqara Botir hám puqara Malika nekeden ótpekte. Malika óziniń nekeden aldınǵı familiyasında qalıwdı qáleydi. Botir bolsa onı óz familiyasına ótiwge májbúrlemekshi. Shańaraq huqıqı predmetine kóre, familiya tańlaw shaxsiy múlklik emes huqıq bolıp, ol tek shaxstıń ıqtıyarıy qálew-erikine baylanıslı. Botirdiń talabı nızamǵa qayshı esaplanadı. Tap sonday, eger olar keleshekte birgelikte úy satıp alsa, bul úy olardıń birgeliktegi ulıwma múlki esaplanadı hám bul múlklik qatnasıq shańaraq huqıqı predmeti sheńberinde tártipke salınadı. Múlklik qatnasıqlar menen salıstırǵanda shaxsiy múlklik emes qatnasıqlar shańaraqlıq huqıqıy qatnasıqlarda ústemlikke iye boladı, sebebi múlklik qatnasıq hár dayım shaxsiy qatnasıqlarǵa baylanıslı boladı.

- Shańaraq huqıqı predmeti shaxsiy múlklik emes hám múlklik qatnasıqlardı qamtıp aladı.
- Shaxsiy múlklik emes qatnasıqlar shańaraqlıq qatnasıqlarda ústem esaplanadı.
- Múlklik qatnasıqlar shaxsiy qatnasıqlardan kelip shıǵadı hám olarǵa baylanıslı boladı.

> **SALISTIRIŃ**
> Puqaralıq huqıqında múlklik qatnasıqlar ústem bolsa, shańaraq huqıqında kerisinshe, shaxsiy múlklik emes qatnasıqlar oraylıq orındı iyeleydi.

> **JIYI USHIRASATUǴIN QÁTELIK**
> Studentler kóbinese shańaraqlıq múlklik qatnasıqlardı tolıq puqaralıq huqıqı predmeti dep oylaydı. Tiykarında, erli-zayıplınıń ulıwma múlki hám aliment minnetlemeleri tikkeley shańaraq huqıqı predmeti bolıp tabıladı.

1.3 Shańaraq huqıqında tásir kórsetiw metodları

Shańaraq huqıqı metodı — bul shańaraqlıq qatnasıqlardı huqıqıy jaqtan tártipke salıw usılları jıyındısı. Shańaraq huqıqında sociallıq qatnasıqlardı tártipke salıw tiykarınan imperativ (buyırıwshı, qatań) hám málim dárejede dispozitiv (erkinlik beriwshi) usıllar arqalı ámelge asırıladı. Imperativ normalar huqıq subyektlerine minez-qulıqtıń belgili, qatań variantın belgilaydi hám olarǵa tańlaw múmkinshiligin bermeydi. Mısalı, neke dúziw shártleri hám tártibi, neke jası, neke dúziwge tosqınlıq etetuǵın jaǵdaylar nızam menen qatań belgilengen bolıp, tárepler ózara kelisim arqalı bul qáwiydelerdi ózgerte almaydı. Sonday-aq, balalardıń nasl-nasabın belgilew tártibi de imperativ normalar menen tártipke salınadı. Soniń menen birge, ámeldegi shańaraq nızamshılıǵında dispozitivlik, yaǵnıy óz minez-qulqın ǵárezsiz erik tiykarında belgilew múmkinshiligi de keńeyip barmaqta. Buǵan neke shártnamasın dúziw yaki aliment tólew haqqındaǵı kelisimdi mısal etiw múmkin. Biraq shańaraq huqıqında dispozitivlik ózine tán ózgeshelikke iye: ol hár dayım mámleket hám sud qadaǵalawı astında boladı. Nızam táreplerge kelisim erkinligin berse de, shańaraqlıq qatnasıqlardıń hálsiz qatnasıwshısı (mısalı, erjetpegen bala yaki miynetke

jaramlısız er/zayıp) huqıqları kemsitiliwine jol qoymaydı. Faraziy mısal: Puqara Jasur hám puqara Nargiza neke shártnamasın dúzbekte. Olar shártnamaǵa neke biykar etilgen jaǵdayda, barlıq mal-múlik Jasurǵa ótedi, Nargiza bolsa hesh qanday múlik dawalay almaydı degen shártti kirgizdi. Geyde erli-zayıplılar múlklik rejimni ózgertiwde dispozitiv huqıqqa iye bolsa da, sud bul shártnamanı haqıyqıy emes dep tabıwı múmkin. Sebebi, bul shárt zayıptı júdá qolaysız jaǵdayǵa túsirip qoyadı. Demek, shańaraqlıq-huqıqıy tártipke salıw metodı málim dispozitivlikke jol qoyatuǵın imperativ metod dep táriyipleniwi múmkin, bunda dispozitivlik sud sheshimi menen shekleniwi yaki biykar etiliwi múmkin.

- Neke dúziw shártleri hám tártibi imperativ normalar menen belgilenedi.
- Shańaraq huqıqında dispozitivlik hár dayım nızam hám sud qadaǵalawı astında boladı.
- Balalar hám hálsiz qatnasıwshılardıń huqıqların kemsitiwshi kelisimler sud tárepinen haqıyqıy emes dep tabılıwı múmkin.

> **IS PENEN BAYLANIS**
> Eger ata-ana aliment tólew haqqında kelisim dúzse, bul kelisim balanıń nızamda belgilengen máplerin jidiy túrde buza almaydı. Sud bunday kelisimdi biykar etiwge haqlı.

1.4 Shańaraq huqıqınıń principleri

Shańaraq huqıqınıń principleri — bul shańaraqlıq qatnasıqlardı huqıqıy tártipke salıwdıń tiykarǵı, baslawshı ideyaları. Shańaraq nızamshılıǵınıń barlıq normaları Shańaraq kodeksiniń 1–4-statyalarında belgilengen bas qáwiydelerge tiykarlanadı. Eń áhmiyetli principlerden biri — erkek hám hayaldıń ıqtıyarıy túrde nekelenip dúzgen awqamı. Neke dúziw ıqtıyarıy bolıp, nekeleniwshilerdi májbúrlew qatań qadaǵan etiledi. Ekinshi tiykarǵı princip — shańaraqlıq qatnasıqlarda puqaralardıń teń huqıqlılıǵı. Barlıq puqaralar jınısı, rası, milleti, tili, dini, sociallıq kelip shıǵıwınan qaramastan, shańaraqlıq qatnasıqlarda teń huqıqlarǵa iye (Shańaraq kodeksi, 3-statya). Er hám zayıptıń shaxsiy hámde múlklik huqıqları teńligi, ishki shańaraqlıq máselelerdiń ózara kelisim jolı menen sheshiliwi nızam menen kepillenedi (Shańaraq kodeksi, 2-statya). Sonday-aq, shańaraqtıń, analıq, atalıq hám balalıqtıń mámleket tárepinen qorǵalıwı áhmiyetli princip esaplanadı (Shańaraq kodeksi, 4-statya). Shańaraq huqıqında balalar tárbiyası, olardıń abadan turmıs keshiriwi hám kámálatı haqqında ǵamqorlıq qılıw, erjetpegen hám miynetke jaramlısız shańaraq aǵzalarınıń huqıq hám máplerin qorǵaw ústemlikke iye (Shańaraq kodeksi, 2-statya). Bala úlkenler kelisiminiń obyekti emes, al ǵárezsiz huqıq iyesi. Faraziy mısal: Puqara Rustam hám puqara Aziza shańaraqlıq byudjetti bólistiriw ústinde tartısıp qaldı. Rustam men kóbirek pul tabaman, sol sebepli pullardı qayaqqa jumsawdı ózim sheshemen dep atap ótti. Biraq Shańaraq kodeksiniń 2-statyasına kóre, er hám zayıp shańaraqlıq qatnasıqlarda teń huqıqlı bolıp, dáramattıń muǵdarı ózara qarar qabıl etiwde ústemlik bermeydi. Ishki shańaraqlıq máseleler, sol qatarda qárejetler, ózara kelisim jolı menen sheshiliwi shárt. Jáne bir mısal, eger ata-ana ajırasıp atırǵan bolsa, sud birinshi náwbette balanıń máplerin (bilimlendiriw, den-sawlıq, qáwipsizlik) ústem dep biledi hám balanıń jasaw ornın usıǵan tiykarlanıp belgilaydi.

- Shańaraq, analıq, atalıq hám balalıq mámleket qorǵawındadır (Shańaraq kodeksi, 4-statya).
- Shańaraqlıq qatnasıqlarda barlıq puqaralar teń huqıqlı (Shańaraq kodeksi, 3-statya).
- Erjetpegen hám miynetke jaramlısız shańaraq aǵzalarınıń huqıqların qorǵaw ústem áhmiyetke iye (Shańaraq kodeksi, 2-statya).

TIYKARǴI PIKIR

Bala huqıqları hám mápleri shańaraq huqıqınıń eń joqarı qádiriyatlarınıń biri bolıp, hár qanday shańaraqlıq daw balanıń máplerine zıyan jetkizbewi kerek.

IMTIXAN USHIN

Shańaraq huqıqı principlerin sanap beriwde Ózbekstan Respublikası Konstituciyası hám Shańaraq kodeksiniń 1-4-statyalarındaǵı qáwiydelerdi anıq este saqlaw áhmiyetli.

1.5 Shańaraq huqıqınıń sisteması, derekleri hám huqıqlardı qorǵaw

Shańaraq huqıqı sisteması ulıwma hám arnawlı bólimlerden ibarat. Ulıwma bólim shańaraq huqıqınıń tiykarǵı qáwiydeleri, derekleri, huqıqlardı ámelge asırıw hám qorǵaw tártibin óz ishine alsa, arnawlı bólim neke, erli-zayıplı huqıqları, ata-ana hám balalar qatnasıqları, aliment minnetlemeleri sıyaqlı anıq institutlardı qamtıp aladı. Shańaraq huqıqınıń tiykarǵı derekleri Ózbekstan Respublikasınıń Konstituciyası hám Shańaraq kodeksi esaplanadı. Shańaraq haqqındaǵı nızamshılıq usı Kodeksten hámde oǵan muwapıq qabıl etiletuǵın basqa nızamshılıq hújjetlerinen ibarat (Shańaraq kodeksi, 1-statya). Eger xalıqaralıq shártnamada basqasha qáwiydeler belgilengen bolsa, xalıqaralıq shártnama qáwiydeleri qollanıladı. Shańaraq huqıqı puqaralıq huqıqı menen tıǵız baylanıslı. Shańaraq aǵzaları arasındaǵı múlklik hám shaxsiy múlklik emes qatnasıqlar shańaraq nızamshılıǵı menen tártipke salınbaǵan jaǵdayda, eger bul shańaraqlıq qatnasıqlar mánisine qayshı kelmese, puqaralıq nızamshılıǵı qollanıladı. Sonday-aq, nızamshılıqta boslıq bolǵanda nızam analogiyası hám huqıq analogiyası qollanılıwı múmkin. Jergilikli úrp-ádet hám dástúrler tek nızamshılıq principlerine qayshı kelmegen jaǵdaylarda ǵana áhmiyetke iye boladı. Shańaraqlıq huqıqlardı qorǵaw sud, qáwenderlik hám qamqorlıq organları, sonday-aq, FHDYO organları tárepinen ámelge asırıladı. Shańaraq huqıqında áhmiyetli qáwiydelerden biri sonda, shańaraqlıq qatnasıqlardan kelip shıǵatuǵın talaplarǵa salıstırǵanda talap múddeti qollanılmaydı, nızamshılıqta talap múddeti belgilengen jaǵdaylar bunnan tısqarı. Eger nızamda talap múddeti belgilengen bolsa (mısalı, erli-zayıplınıń ulıwma mal-múlkin bóliwde 3 jıllıq múddet), Puqaralıq kodeksiniń talap múddetine tiyisli qáwiydeleri qollanıladı. Faraziy mısal: Puqara Dilshod hám puqara Nodira ajırasqannan soń 5 jıl ótip, Nodira birgelikte arttırılǵan úydi bóliw boyınsha sudqa talap kirgizdi. Shańaraq huqıqınıń ulıwma qáwiyesine kóre talap múddeti qollanılmasa da, dál erli-zayıplınıń ulıwma mal-múlkin bóliw dawlarına salıstırǵanda nızamshılıqta 3 jıllıq talap múddeti belgilengen. Eger Dilshod sudta talap múddeti ótkenligin járiyalasa, sud Nodiranıń talabın biykarlawı múmkin, sebebi ol nızamda kórsetilgen arnawlı múddetti ótkerip jibergen.

- Shańaraq huqıqınıń tiykarǵı derekleri Konstituciya hám Shańaraq kodeksi bolıp tabıladı.
- Shańaraq nızamshılıǵında boslıq bolǵanda nızam hám huqıq analogiyası qollanılıwı múmkin.
- Shańaraqlıq qatnasıqlardan kelip shıǵatuǵın talaplarǵa qáwiydege kóre talap múddeti qollanılmaydı.

SALISTIRIŃ

Puqaralıq huqıqında talap múddeti ulıwma qáwiyde esaplansa, shańaraq huqıqında talap múddeti qollanılmawı ulıwma qáwiyde esaplanadı (tek nızamda tuwrıdan-tuwrı kórsetilgen jaǵdaylar bunnan tısqarı).

JIYI USHIRASATUǴIN QÁTELIK

Úrp-ádetler hár dayım da huqıq deregi bola bermeydi. Eger úrp-ádet nızamshılıq principlerine hám teńlik qáwiydelerine qayshı bolsa, ol huqıqıy áhmiyetke iye emes.

TIYKARǴI JUWMAQLAR

1. Shańaraq huqıqı neke, qarımdaslıq hám balalardı shańaraqqa qabıl etiwden kelip shıǵatuǵın qatnasıqlardı tártipke saladı.
2. Shańaraq huqıqında shaxsiy múlklik emes qatnasıqlar múlklik qatnasıqlarǵa salıstırǵanda ústemlikke iye.
3. Shańaraq nızamshılıǵı imperativ hám málim dárejede sud qadaǵalawı astındaǵı dispozitiv metodlarǵa súyenedi.
4. Shańaraqlıq qatnasıqlar ıqtıyarıy razılıq, teńlik hám ózara húrmet principleri tiykarında qurıladı.
5. Bala mápleriniń ústemligi barlıq shańaraqlıq-huqıqıy qararlarda bas ólshem esaplanadı.
6. Shańaraq huqıqında boslıqlar bolǵanda nızam hám huqıq analogiyası qollanılıwı múmkin.
7. Shańaraqlıq qatnasıqlardan kelip shıǵatuǵın talaplarǵa, qáwiydege kóre, talap múddeti qollanılmaydı.

Qısqasha juwmaq

Shańaraq huqıqı jámiyettiń tiykarǵı buwını bolǵan shańaraqtı bekkemlew hám shańaraq aǵzalarınıń huqıqların qorǵawǵa qaratılǵan huqıq tarawı bolıp tabıladı. Usı sabaqta shańaraq huqıqınıń túsinigi, predmeti hám tártipke salıw metodları kórip shıǵıldı. Shańaraq huqıqınıń predmeti tiykarınan shaxsiy múlklik emes hám múlklik qatnasıqlardan ibarat bolıp, bunda shaxsiy qatnasıqlar ústem áhmiyetke iye. Huqıqıy tártipke salıwda tiykarınan imperativ metod qollanılsa da, nızamshılıq sheńberinde hám sud qadaǵalawı astında dispozitivlikke de jol qoyıladı. Shańaraq nızamshılıǵınıń tiykarǵı principleri etip nekeniń ıqtıyarıylıǵı, er hám zayıptıń teń huqıqlılıǵı, balalar hám miynetke jaramlısız shańaraq aǵzaları mápleriniń ústemligi belgilengen. Shańaraq huqıqınıń derekleri sistemasında Ózbekstan Respublikasınıń Konstituciyası hám Shańaraq kodeksi oraylıq orın iyeleydi. Zárúrlik tuwılǵanda, shańaraqlıq qatnasıqlarǵa puqaralıq nızamshılıǵı normaları, sonday-aq nızam hám huqıq analogiyası qollanılıwı múmkin. Shańaraqlıq huqıqlardı qorǵaw sud hám basqa wákilikli organlar arqalı ámelge asırıladı, bunda kópshilik talaplarǵa salıstırǵanda talap múddeti qollanılmawı shańaraq huqıqınıń ózine tán ózgesheligi bolıp tabıladı.

TIYKARǴI PRINCIPLER

1. Shańaraq, analıq, atalıq hám balalıqtıń mámleket qorǵawında ekenligi.
2. Erkek hám hayaldıń nekedegi awqamınıń ıqtıyarıylıǵı.
3. Shańaraqlıq qatnasıqlarda barlıq puqaralardıń teń huqıqlılıǵı.
4. Shańaraq islerine ózbasımshalıq penen aralasıwǵa jol qoyılmawı.
5. Balalar tárbiyası hám olardıń máplerin ústem qorǵaw.
6. Shańaraqlıq huqıqlardı sud arqalı qorǵaw múmkinshiligin támiyinlew.

TIYKARǴI TERMINLER

Shańaraq huqıqı · Shaxsiy múlklik emes qatnasıqlar · Múlklik qatnasıqlar · Imperativ metod · Dispozitiv metod · Sud qadaǵalawı · Nızam analogiyası · Huqıq analogiyası · Talap múddeti · Qáwenderlik hám qamqorlıq

IMTIXANǴA TAYARLIQ

- Shańaraq huqıqınıń predmeti hám oǵan kiriwshi qatnasıqlar túrlerin ajırata alıw.
- Shańaraq huqıqında imperativ hám dispozitiv metodlardıń parqın túsindirip beriw.
- Shańaraq nızamshılıǵınıń tiykarǵı principlerin sanaw hám túsindiriw.
- Shańaraq huqıqı derekleri ierarxiyasın biliw.
- Shańaraqlıq qatnasıqlarǵa puqaralıq huqıqı normaların qollaw shártlerin analiz qılıw.
- Nızam hám huqıq analogiyası qollanılatuǵın jaǵdaylardı parıqlaw.
- Shańaraqlıq dawlarda talap múddeti qollanılıwı hám qollanılmawı jaǵdayların anıqlaw.

Kazuslar (IRAC)

1-kazus · «Shańaraqlıq úrp-ádet» hám hayaldıń ǵárezsiz qararı

FAKTLER

Madina nekeden keyin de shıpakerlik iskerligin dawam ettirip, mamanlıq asırıw kursında oqıwǵa qarar qıldı. Kúyewi Bobur bolsa olardıń shańaraǵında kelinler islemewin, bunday máselelerdi shańaraqtıń úlken er adamları sheshetuǵının bildirdi. Qaynatası máhálle wákilleri qatnasıwında jıynalıs ótkerip, Madina ishten bosawı hám óz is haqın kúyewine tapsırıwı haqqında bayanlama dúzdirdi. Madina bayanlamanı qol qoymadı. Bobur onıń sudqa múrájat etiwin «shańaraqlıq máselege mámleketti aralastırıw» dep bahaladı.

MÁSELE

Madinanıń bilimlendiriw alıw hám islew huqıqı kúyewiniń hám máhálle jıynalısınıń qararı (úrp-ádet) menen shekleniwi nızamlıma hám de ol óz huqıqların qanday qorǵawı múmkin?

NORMA

Ózbekstan Respublikası Shańaraq kodeksiniń 2-statyasına kóre, shańaraqlıq qatnasıqlardı tártipke salıw er hám hayaldıń shaxsiy hám de múliklik huqıqları teńligi, ishki shańaraqlıq máselelerdiń ózara kelisiw jolı menen sheshiliwi principlerine tiykarlanadı. Kodekstiń 3-statyasına tiykar, shańaraqlıq qatnasıqlarda puqaralardıń huqıqların sheklewge hám shańaraqlıq qatnasıqlarǵa sırtan aralasıwǵa jol qoyılmaydı. Sonday-aq, 8-statyaǵa muwapıq, jergilikli úrp-ádet hám dástúrler tek ǵana nızamshılıq principlerine qayshı bolmaǵan jaǵdayda ǵana qollanıladı. Shańaraqlıq huqıqlar buzılǵanda, olardı qorǵaw sud organları tárepinen ámelge asırıladı (Shańaraq kodeksi, 11-statya). Hár bir insan kásip hám shuǵıllanıw túrin erkin tańlaw huqıqına iye.

ANALIZ

1) Shańaraqlıq úrp-ádet hám máhálle jıynalısı bayanlaması Madinanıń huqıqların sheklew ushın yuridikalıq tiykar bola almaydı. Shańaraq kodeksiniń 8-statyasına kóre, úrp-ádetler tek ǵana nızamshılıq principlerine qayshı bolmaǵan jaǵdaylarda ǵana qollanılıwı múmkin. Hayaldıń islewini qadaǵan etiwshi úrp-ádetler Shańaraq kodeksiniń 2-statyasındaǵı er hám hayaldıń teń huqıqlılıǵı principine tikkeley qayshı. Sonday-aq, 3-statyaǵa tiykar shańaraqlıq qatnasıqlarǵa sırtan, sonday-aq, máhálle wákilleri tárepinen ózbasımshelik penen aralasıwǵa jol qoyılmaydı.

2) Bul jaǵdayda shańaraq huqıqınıń shańaraq islerine hesh kimniń ózbasımshelik penen aralasıwına jol qoymaw, er hám hayaldıń shaxsiy huqıqları teńligi hám de shańaraqlıq huqıqlardı tosqınlıqsız ámelge asırıw principleri buzılǵan. Tartıs er-hayaldıń kásip hám shuǵıllanıw túrin erkin tańlaw, sonday-aq, bilimlendiriw alıw sıyaqlı shaxsiy múliklik emes huqıqları sheńberinde júzege kelgen.

3) Madina óziniń buzılǵan huqıqların qorǵaw ushın sudqa múrájat etiwge haqılı. Shańaraq kodeksiniń 11-statyasına tiykar shańaraqlıq huqıqlardı qorǵaw sud tárepinen ámelge asırıladı. Ol sud arqalı máhálle jıynalısı bayanlamasın yuridikalıq kúshke iye emes dep tabıwdı talap etiwi múmkin. Sonday-aq, sud arqalı kúyewiniń onıń islewimen hám de oqıwına tosqınlıq etpewin talap etiwge haqılı. Mámleket shańaraq aǵzaları óz huqıqların tosqınlıqsız ámelge asırıwın kepillik beredi, sonlıqtan Madinanıń ǵárezsiz qararı nızam menen tolıq qorǵaladı.

JUWMAQ

Juwmaq etip aytqanda, shańaraqtaǵı úrp-ádetler nızam húJjetlerinde belgilengen er hám hayaldıń teńligi principine qayshı bolıwı múmkin emes. Madinanıń islew hám bilimlendiriw alıw huqıqı absolyut bolıp, hesh qanday bayanlama yamasa qaynatasınıń qararı menen sheklenbeydi. Ol óz huqıqların tiklew ushın tikkeley sud organlarına múrájat etiw arqalı huqıqıy qorǵawǵa erisiwi kepillengen.

TALQILAW USHIN SORAWLAR

1. Shańaraqlıq úrp-ádet hám máhálle jıynalısı bayanlaması Madinanıń huqıqların sheklew ushın yuridikalıq tiykar bola aladıma?
2. Bul jaǵdayda shańaraq huqıqınıń qanday principleri hám er-hayaldıń qanday shaxsiy huqıqları menen baylanıslı tartıs júzege kelgen?
3. Madina huqıqların qorǵaw ushın qanday organlarǵa hám qanday talaplar menen múrájat etiwi múmkin?

Ózbekstan Respublikasınıń Shańaraq kodeksi (30.04.1998) — https://lex.uz/docs/104720

Ózbekstan Respublikasınıń Konstituciyası (30.04.2023) — https://lex.uz/docs/6445145

2-kazus · Dizimge alınbaǵan nekede arttırılǵan mal-múlik

FAKTLER

Shahnoza hám Akmal jeti jıl dawamında diniy neke tiykarında jasaǵan, biraq nekesin FHDYO organında dizimge aldırmaǵan. Usı dáwirde Akmal atına kvartira satıp alınǵan. Shahnoza kvartira bahasınıń bir bólegin óziniń buryńǵı úyin satıwdan túsken qarjı menen tólegenin bank húJjetleri arqalı tastıyıqlaydı.

Olar ajırasqannan soń, Shahnoza kvartiranı er-hayaldıń ulıwma múlki retinde teń bóliwdi soradı. Akmal bolsa rásmiy neke joq bolǵanlıǵı sebepli Shahnoza hesh qanday múliklik talap qoya almaytuǵının bildirdi.

MÁSELE

Diniy neke tiykarında jasaǵan shaxslar ortasında arttırılǵan mal-múlikti bóliwde shańaraq nızamshılıǵı normaları qollanıladıma yamasa puqaralıq huqıqı normaları tiykarında sheshiledime?

NORMA

Shańaraq kodeksiniń 1-statyasına muwapıq, shańaraq haqqındaǵı nızamshılıq shańaraqlıq qatnasıqlardı tártipke saladı. Nızamshılıqqa kóre, tek ǵana puqaralıq hal-aktlerin jazıw (FHDYO) organlarında dizimge alınǵan dúnyawiy neke ǵana huqıqıy aqıbetlerdi, sonday-aq, er-hayaldıń ulıwma birgeliktegi múlki rejimin keltirip shıǵaradı. Diniy úrp-ádetlerge tiykarlanıp dúzilgen neke huqıqıy áhmiyetke iye emes. Shańaraq kodeksiniń 6-statyasına kóre, shańaraq haqqındaǵı nızamshılıq penen tártipke salınbaǵan shańaraqlıq qatnasıqlarǵa, eger bul qatnasıqlar mánisine qayshı bolmasa, puqaralıq nızamshılıǵı qollanıladı. Sonlıqtan dizimge alınbaǵan nekede arttırılǵan múlikke Puqaralıq kodeksiniń ulıwma múlik huqıqına tiyisli qaǵıydaları qollanılıwı tiyis.

ANALIZ

1) Bul qatnasıqqa er-hayaldıń ulıwma múlki haqqındaǵı shańaraqlıq-huqıqıy qaǵıydalar qollanılmaydı. Shańaraq nızamshılıǵı principlerine kóre, tek ǵana mámleket tárepinen dizimge alınǵan neke ǵana yuridikalıq kúshke iye. Shahnoza hám Akmaldıń diniy nekesi olarǵa Shańaraq kodeksinde belgilengen er-hayaldıń ulıwma birgeliktegi múlki rejimin payda etpeydi.

2) Shahnozanıń kvartira satıp alıwǵa qosqan qarjısı puqaralıq-huqıqıy talaplar sheńberinde bahalanıwı kerek. Ol óziniń qarjı qosqanlıǵın bank húJjetleri arqalı tastıyıqlap atırǵanlıǵı sebepli, Puqaralıq kodeksiniń ulıwma úlesli múlik qaǵıydalarına tiykar, múliktiń óz qarjısına sáykes bólegin yamasa tiykarsız bayıw normaları sheńberinde óz pulın qaytarıwdı talap etiwi múmkin.

3) Shańaraqlıq qatnasıqlarǵa puqaralıq nızamshılıǵın subsidiar qollanıw menen dizimge alınbaǵan birgelikte jasawdan kelip shıǵatuǵın múliklik tartıstı sheshiw ortasında saldamlı ayırmashılıq bar. Subsidiar qollanıwda nızamlı neke bar bolıp, Shańaraq kodeksinde tikkeley norma bolmaǵanda Puqaralıq kodeksi isletiledi. Dizimge alınbaǵan nekede bolsa yuridikalıq jaqtan shańaraqlıq-huqıqıy qatnasıqtıń ózi payda bolmaǵan dep esaplanadı. Sonlıqtan tartıs basınan tolıq Puqaralıq kodeksiniń ulıwma múlik yamasa minnetleme huqıqı normaları menen sheshiledi. Bul jaǵdayda tárepler ortasında er-hayallıq emes, al ápiwayı puqaralıq-huqıqıy sheriklik qatnasıqları bar dep qaraladı.

JUWMAQ

Dizimge alınbağan nekede birge jasağan shaxslar ortasında Shańaraq kodeksinde názerde tutılǵan er-hayaldıń múliklik huqıqları payda bolmaydı. Shahnoza kvartiranı er-hayaldıń ulıwma múlki retinde teń bóliwdi talap ete almaydı, biraq ol Puqaralıq kodeksi normalarına súyenip, ózi kirgizgen qarjı úlesine qaray múliklik huqıqın sud arqalı talap etiwge haqılı.

TALQILAW USHIN SORAWLAR

1. Bul qatnasıqqa er-hayaldıń ulıwma múlki haqqındağı shańaraqlıq-huqıqıy qağıydalar qollanıladıma?
2. Shahnozanıń qarjı qosqanlığı qanday puqaralıq-huqıqıy talaplar sheńberinde bahalanıwı múmkin?
3. Shańaraqlıq qatnasıqlarǵa puqaralıq nızamshılığın subsidiar qollanıw menen dizimge alınbağan birgelikte jasawdan kelip shıǵatuǵın múliklik tartıstı sheshiw ortasında qanday ayırmashılıq bar?

Ózbekstan Respublikasınıń Shańaraq kodeksi (30.04.1998) — https://lex.uz/docs/104720

Ózbekstan Respublikasınıń Puqaralıq kodeksi, ekinshi bólim (29.08.1996) — https://lex.uz/docs/180552

3-kazus · Talap múddeti hám shańaraqlıq huqıqlardı qorǵaw

FAKTLER

Rustam hám Nodira nızamlı nekeden ajırasqanına tórt jıl boldı. Neke dáwirinde olar shańaraqlıq byudjet esabınan birgelikte qımbat bahalı avtomobil satıp alǵan bolıp, ol tek Rustamnıń atına rásmiylestirilgen edi. Ajırasıw waqtında Nodira múlikti sud arqalı bóliwdi talap etpegen, sebebi ol qıstawlı túrde shet elge magistraturada oqıwǵa ketken edi. Jaqında Nodira oqıwdı tamamlap qaytıp keldi hám avtomobildiń teń yarımın yamasa onıń bazar bahasındağı úlesin talap qıldı. Rustam bolsa nızamshılıqta belgilengen úsh jıllıq ulıwma talap múddeti álle qashan ótip ketkenligin wáj etip, múlikti bóliwden úzildi-kesildi bas tarttı. Nodira shańaraqlıq qatnasıqlarǵa talap múddeti ulıwma qollanılmaytuǵının atap ótip, óz huqıqların qorǵaw maqsetinde puqaralıq isleri boyınsha sudqa múrájat qıldı.

MÁSELE

Shańaraq nızamshılığınan kelip shıǵatuǵın talaplarǵa, atap aytqanda, nekeden ajırasqan er-hayaldıń ulıwma múlkin bóliwge talap múddeti qanday qollanıladı?

NORMA

Shańaraq kodeksiniń 12-statyasına kóre, shańaraqlıq qatnasıqlardan kelip shıǵatuǵın talaplarǵa talap múddeti qollanılmaydı, usı Kodekste talap múddetin qollanıw belgilengen jağdaylar bunnan tısqarı. Eger Shańaraq kodeksinde talap múddeti belgilengen bolsa, ol Puqaralıq kodeksinde názerde tutılǵan qağıydalar tiykarında qollanıladı. Atap aytqanda, ajırasqan er-hayaldıń ulıwma mal-múlkin bóliw haqqındağı talaplarına úsh jıllıq talap múddeti belgilenedi hám bul múddet shaxs óz huqıqı buzılǵanlığın bilgen yamasa biliwi tiyis bolǵan kúnnen baslap esaplanadı.

ANALIZ

1) Shańaraq huqıqında talap múddetin qollanıwdıń ulıwma qağıydası sonnan ibarat, Shańaraq kodeksiniń 12-statyasına tiykar shańaraqlıq qatnasıqlardan kelip shıǵatuǵın talaplarǵa talap múddeti qollanılmaydı. Bul shańaraqlıq qatnasıqlardıń uzaq múddetli, úziliksiz hám shaxsiy isenimge tiykarlanǵanlığı menen

túsindiriledi.

2) Biraq, nızamshılıqta tısqarı jaǵday retinde ayırım múliklik tartıslarǵa talap múddeti belgilengen. Atap aytqanda, nekeden ajırasqan er-hayaldıń ulıwma birgeliktegi múlkin bóliw haqqındaǵı talaplarına úsh jıllıq talap múddeti qollanıladı. Bul múddet neke biykar etilgen waqıttan (ajırasqan kúnnen) emes, al shaxs óz huqıqı buzılǵanlıǵın bilgen yamasa biliwi tiyis bolǵan kúnnen baslap esaplanadı.

3) Nodiranıń talabı qanaatlandırılıwı múmkin. Geyde ajırasqanlarına tórt jıl bolǵan bolsa da, talap múddeti ol óz huqıqı buzılǵanlıǵın bilgen kúnnen, yaǵnıy Rustam avtomobildi bóliwden bas tartqan kúnnen baslanadı. Eger sud Nodira huqıqı buzılǵanın jaqında bilgen dep tapsa, úsh jıllıq múddet ótpegen esaplanadı hám tartıs mazmunan kórip shıǵıladı. Sud processinde Nodira óz huqıqı dál qashan buzılǵanlıǵın dálillep beriwi tiyis boladı. Usılayınsha, shańaraq huqıqında múliklik huqıqlardı qorǵaw kepillikleri puqaralıq huqıqına salıstırǵanda ózine tán tárizde, táreplerdiń real jaǵdayın esapqa alǵan halda ámelge asırıladı.

JUWMAQ

Shańaraq nızamshılıǵında ulıwma qaǵıyda retinde talap múddeti qollanılmasa da, ajırasqan er-hayaldıń múlkin bóliwde úsh jıllıq múddet ámel qıladı. Nodiranıń huqıqı ol múlikti talap etip, unamsız juwap alǵan waqıttan buzılǵan dep esaplansa, talap múddeti ótpegen boladı hám onıń talabı sud tárepinen kórip shıǵılıwı tiyis.

TALQILAW USHIN SORAWLAR

1. Shańaraq huqıqında talap múddetin qollanıwdıń ulıwma qaǵıydası qanday?
2. Er-hayaldıń ulıwma múlkin bóliw sıyaqlı múliklik tartıslarda talap múddeti qanday esaplanadı?
3. Nodiranıń talabı qanaatlandırılıwı múmkinbe?

Ózbekstan Respublikasınıń Shańaraq kodeksi (30.04.1998) — https://lex.uz/docs/104720
Ózbekstan Respublikasınıń Puqaralıq kodeksi, ekinshi bólim (29.08.1996) — https://lex.uz/docs/180552

Test

JUWAP TAŃLANATUǴIN SORAWLAR

1. Shańaraq huqıqı tiykarınan qanday qatnasıqlardı tártipke saladı?

- A. Mámleketlik basqarıwǵa tiyisli qatnasıqlardı
- B. Shańaraq aǵzaları ortasındaǵı shaxsiy múliklik emes hám múliklik qatnasıqlardı
- C. Tek ǵana miyras qatnasıqların
- D. Tek ǵana er-hayal ortasındaǵı múliklik qatnasıqlardı

DURIS: B

Shańaraq kodeksiniń 5-statyasına muwapıq, shańaraq haqqındaǵı nızamshılıq shańaraq aǵzaları ortasındaǵı shaxsiy múliklik emes hám múliklik qatnasıqlardı tártipke saladı. Mámleketlik basqarıw

hákimshilik huqıq predmeti bolsa, miyras qatnasıqları tiykarınan puqaralıq huqıqı menen tártipke salınadı. Shańaraq huqıqı tek ǵana er-hayal ortasındaǵı emes, al ata-ana hám balalar, basqa tuwısqanlar ortasındaǵı qatnasıqlardı da qamtıp aladı.

2. Tómendegilerden qaysı biri shańaraq huqıqınıń tiykarǵı principidir?

- A. Shańaraqta er adamnıń absolyut ústemligi
- B. Shańaraqlıq máselelerdi tek ǵana máhálle sheshiwi
- C. Shańaraqlıq huqıqlardı shártnama menen sheklew erkinligi
- D. Er-hayaldıń shaxsiy hám múliklik huqıqları teńligi

DURIS: D

Shańaraq kodeksiniń 2-statyasına tiykar, shańaraqlıq qatnasıqlardı tártipke salıw er hám hayaldıń shaxsiy hám de múliklik huqıqları teńligi principi tiykarında ámelge asırıladı. Nızamshılıqta er adamnıń absolyut ústemligi yamasa huqıqlardı shártnama menen sheklew názerde tutılmaǵan, sonday-aq, shańaraqlıq máseleler tek ǵana máhálle tárepinen emes, al ózara kelisiw jolı menen sheshiliwi belgilengen.

3. Shańaraqlıq qatnasıqlarǵa puqaralıq nızamshılığı qanday jaǵdayda qollanıladı?

- A. Qatnasıq shańaraq nızamshılığı menen tártipke salınbaǵan hám onıń mánisine qayshı bolmaǵan jaǵdayda
- B. Shańaraqlıq tartıslardıń barlığında birinshi gezekte
- C. Tek ǵana er-hayaldıń notarial razılığı menen
- D. Tek ǵana shet el puqarası qatnasqanda

DURIS: A

Shańaraq kodeksiniń 6-statyasına kóre, shańaraq aǵzaları ortasındaǵı shaxsiy múliklik emes hám múliklik qatnasıqlar shańaraq haqqındaǵı nızamshılıq penen tártipke salınbaǵan bolsa, usı qatnasıqlarǵa puqaralıq nızamshılığı, eger bul shańaraqlıq qatnasıqlar mánisine qayshı bolmasa, qollanıladı. Barlıq tartıslarda birinshi gezekte yamasa tek ǵana shet el puqarası qatnasıwında qollanılıwı haqqındaǵı variantlar nızamshılıqqa qayshı.

4. Jergilikli úrp-ádet hám dástúrler shańaraqlıq qatnasıqlarǵa qashan qollanılıwı múmkin?

- A. Olar nızamnan aldın qáliplesken bolsa
- B. Shańaraq úlkenleri olardı maqullasa
- C. Tiyisli nızamshılıq normaları bolmasa hám olar nızamshılıq principlerine qayshı bolmasa
- D. Táreplerden biri sonı talap etken hár qanday jaǵdayda

DURIS: C
Shańaraq kodeksiniń 8-statyasına muwapıq, shańaraq haqqındağı nızamshılıqta tiyisli normalar bolmağan jağdayda, shańaraqlıq qatnasıqlarǵa Ózbekstan Respublikası nızamshılığı principlerine qayshı bolmağan jergilikli úrp-ádet hám dástúrler qollanıladı. Úrp-ádetlerdiń nızamnan aldın qálipleskeni yamasa shańaraq úlkenleri maqullağanı olardı qollanıw ushın nızamlı tiykar bola almaydı.

5. Shańaraqlıq huqıqlardı ámelge asırıwda qanday talapqa ámel etiliwi kerek?

- A. Basqa shańaraq ağzaları hám shaxslardıń huqıqları hám de nızamlı máplerin buzbawǵa
- B. Hár bir háreket ushın máhálleden ruxsat alıwǵa
- C. Barlıq máselelerdi sud arqalı sheshiwge
- D. Tek ǵana shańaraq baslığınıń kórsetpesine ámel etiwge

DURIS: A
Shańaraq kodeksiniń 10-statyasına bınayan, puqaralar ózlerine tiyisli bolǵan shańaraqlıq huqıqlardı óz qálewlerine kóre ıqtıyar etedi. Biraq, shańaraq ağzaları óz huqıqların ámelge asırıwında hám óz minnetlemelerin orınlawında basqa shańaraq ağzaları hám de ózge shaxslardıń huqıqları, erkinlikleri hám nızamlı máplerin buzbawları shárt. Barlıq máselelerdi sud arqalı sheshiw talap etilmeydi.

6. Shańaraqlıq qatnasıqlarda puqaralar huqıqların sheklewge qanday tiykarda jol qoyıladı?

- A. Tuwısqanlardıń kópshilik dawısı menen
- B. Shańaraqlıq abıraydı saqlaw maqsetinde qálegen tártipte
- C. Tek ǵana nızamǵa tiykar hám nızamda belgilengen qorǵaw maqsetleri ushın zárúr sheńberde
- D. Er-hayaldan biriniń awızeki talabı menen

DURIS: C
Shańaraq kodeksiniń 3-statyasına kóre, shańaraqlıq qatnasıqlarda puqaralardıń huqıqları tek ǵana nızamǵa tiykar hám tek ǵana shańaraqtağı basqa ağzalarınıń hám de ózge puqaralardıń ádep-ikramlılığı, ar-namısı, qádir-qımbatı, den sawlığı, huqıqları hám nızam menen qorǵalatuǵın máplerin qorǵaw maqsetinde zárúr muǵdarda ǵana shekleniwi múmkin. Tuwısqanlar dawısı yamasa awızeki talap huqıqtı sheklewge huqıqıy tiykar bolmaydı.

7. Ózbekstan Respublikasınıń xalıqaralıq shártnamasında shańaraq nızamshılığındağıdan basqasha qağıyda belgilense, qaysı qağıyda qollanıladı?

- A. Jergilikli úrp-ádet
- B. Xalıqaralıq shártnama qağıydası
- C. Tek ǵana FHDYO xızmetkeri tańlağan qağıyda
- D. Hár dayım ishki nızamshılıq qağıydası

DURIS: B

Shańaraq kodeksiniń 9-statyasında anıq belgilengenindey, eger Ózbekstan Respublikasınıń xalıqaralıq shártnamasında Ózbekstan Respublikasınıń shańaraq haqqındağı nızamshılığındağıdan basqasha qağıydalar belgilengen bolsa, xalıqaralıq shártnama qağıydaları qollanıladı. Bul qağıyda xalıqaralıq huqıq normalarınıń ústemligin támiyinleydi. Jergilikli úrp-ádet yamasa ishki nızamshılıq qağıydası bunday jağdayda qollanılmaydı.

8. Shańaraq huqıqında dispozitiv tártipke salıwdıń kórinisi qaysı juwapta durıs berilgen?

- A. Neke jasın tárepler qálewine kóre belgilew
- B. Tuwısqanlıq dárejesin kelisim menen ózgertiw
- C. Balanıń huqıqlarınan ata-ana kelisimi menen waz keshiw
- D. Er-hayaldıń nızamda jol qoyılğan sheńberde múliklik qatnasıqların neke shártnaması menen belgilewi

DURIS: D
Shańaraq huqıqında dispozitivlik tiykarınan nızam sheńberinde tańlaw erkinligin ańlatadı. Shańaraq kodeksiniń 29-statyasına kóre, er-hayal neke shártnaması arqalı óz múliklik huqıq hám minnetlemelerin belgilewge haqılı. Neke jasın ózgertiw, tuwısqanlıq dárejesin belgilew yamasa bola huqıqlarınan waz keshiw qatań imperativ normalar menen tártipke salınadı hám olardı kelisim menen ózgertip bolmaydı.

9. Shańaraq huqıqınıń imperativ normasına qaysı qağıyda mısal boladı?

- A. Er-hayaldıń ulıwma qárejetlerin ózara bólistiriwi
- B. Shańaraq byudjetin júrgiziw usılın tańlaw
- C. Neke dúziwge tosqınlıq etiwshi jağdaylardıń nızam menen belgileniwi
- D. Ulıwma mal-múlikten paydalanıw tártibin kelisiw

DURIS: C
Imperativ normalar tárepler qálewine kóre ózgertiliwi múmkin bolmağan qatań qağıydalar. Shańaraq kodeksiniń 16-statyasında neke dúziwge tosqınlıq etiwshi jağdaylar qatań belgilengen bolıp, tárepler kelisimi menen bul tosqınlıqlardı biykar etip bolmaydı. Ulıwma mal-múlikten paydalanıw yamasa qárejetlerdi bólistiriw bolsa dispozitiv xarakterge iye bolıp, kelisim arqalı sheshiliwi múmkin.

10. Shańaraq nızamshılığınıń wazıypalarınan biri qaysı?

- A. Shańaraq ağzalarınıń huqıqların tosqınlıqsız ámelge asırıwı hám olardıń qorğalıwın támiyinlew
- B. Shańaraqlıq qatnasıqlarda tek ğana múliklik máplerdi qorğaw
- C. Shańaraqlıq máselelerdi mámleketlik qadağalawdan pútinley shığarıw
- D. Shańaraq ağzaları ortasındağı barlıq kelisimlerdi qadağan etiw

DURIS: A
Shańaraq kodeksiniń 1-statyasına kóre, shańaraq haqqındağı nızamshılıqtıń wazıypaları shańaraqtı bekkemlew, shańaraqlıq qatnasıqlardı ózara muhabbat, isenim hám húrmet tiykarında quriw, shańaraq islerine ózbasımshelik penen aralasıwğa jol qoymaw hám de shańaraq ağzaları óz huqıqların tosqınlıqsız

ámelge asırıwın hám bul huqıqlardıń qorǵalıwın támiyinlewden ibarat. Mámleketlik qadaǵalawdan shıǵarıw nızamshılıq wazıypasına kirmeydi.

11. Puqara A. hám B. nekeden ótiw maqsetinde FHDYO organına arıza berdi. Biraq, B. nıń ata-anası qızın basqa shaxsqa turmısqa shıǵıwǵa májbúrlep, arızanı qaytarıp alıwdı talap etpekte. Shańaraq nızamshılıǵınıń qaysı principi buzılmaqta?

- A. Shańaraq aǵzalarınıń óz huqıqların tosqınlıqsız ámelge asırıwı
- B. Erkek hám hayaldıń ıqtıyarıy túrde nekelenip dúzgen awqamı
- C. Shańaraqlıq qatnasıqlarda puqaralardıń teń huqıqlılıǵı
- D. Shańaraq islerine ózbasımshelik penen aralasıwǵa jol qoymaw

DURIS: B
Shańaraq kodeksiniń 2-statyasına tiykar, shańaraqlıq qatnasıqlardı tártipke salıw erkek hám hayaldıń ıqtıyarıy túrde nekelenip dúzgen awqamı principi tiykarında ámelge asırıladı. Neke dúziwge májbúrlew qadaǵan etiledi. Ata-ananıń óz perzentin basqa shaxsqa turmısqa shıǵıwǵa májbúrlewi nekeniń ıqtıyarıylıǵı hám erkinligi principiniń tikkeley buzılıwı esaplanadı.

12. Er-hayal D. hám E. ortasında ulıwma mal-múlikti bóliw boyınsha tartıs kelip shıqtı. Olar usı máseleni sheshiw ushın nızamshılıqqa múrájat etken, biraq Shańaraq kodeksinde dál usı jaǵdaydı tikkeley tártipke salıwshı norma tabılmadı. Bunday jaǵdayda qanday huqıqıy sheshim qollanıladı?

- A. Tartıs tek ǵana jergilikli úrp-ádetler tiykarında sheshiledi
- B. Qatnasıq mánisine qayshı bolmasa, Puqaralıq kodeksi normaları qollanıladı
- C. Shańaraq kodeksinde norma bolmaǵanı ushın talap biykarlanadı
- D. Er-hayaldıń jası úlkeniniń qararı ústem esaplanadı

DURIS: B
Shańaraq kodeksiniń 6-statyasına kóre, shańaraq aǵzaları ortasındaǵı múliklik qatnasıqlar shańaraq haqqındaǵı nızamshılıq penen tártipke salınbaǵan bolsa, usı qatnasıqlarǵa puqaralıq nızamshılıǵı, eger bul shańaraqlıq qatnasıqlar mánisine qayshı bolmasa, qollanıladı. Sonlıqtan, er-hayaldıń múliklik tartısı Puqaralıq kodeksiniń tiyisli normaları tiykarında sheshiliwi nızamǵa muwapıq.

13. Puqara K. inisi L. den shańaraqlıq qarızdı óndiriw maqsetinde sudqa múrájat qıldı. L. bolsa qarız alınǵanına 4 jıl bolǵanın aytıp, talap múddetin qollanıwdı soradı. Shańaraq huqıqıy qatnasıqlarınan kelip shıǵatuǵın talaplarǵa talap múddeti qanday qollanıladı?

- A. Barlıq shańaraqlıq tartıslarǵa 3 jıllıq talap múddeti qollanıladı
- B. Shańaraq nızamshılıǵında talap múddeti ulıwma qollanılmaydı
- C. Tek ǵana nızamda tikkeley kórsetilgen jaǵdaylarda ǵana talap múddeti qollanıladı
- D. Talap múddeti tek ǵana er-hayal ortasındaǵı tartıslarǵa qollanıladı

DURIS: C

Shańaraq kodeksiniń 12-statyasına tiykar, shańaraqlıq qatnasıqlardan kelip shıǵatuǵın talaplarǵa talap múddeti qollanılmaydı, usı Kodekste talap múddeti belgilengen jaǵdaylar bunnan tısqarı. Eger nızamda anıq múddet kórsetilmegen bolsa, shańaraqlıq huqıqlardı qorǵawda waqıt sheklewi bolmaydı. Qarız qatnasıǵı bolsa puqaralıq huqıqı obyekti bolıp, oǵan puqaralıq nızamshılıǵı normaları qollanıladı.

14. Shet el puqarası bolǵan erkek hám Ózbekstan puqarası bolǵan hayal Ózbekstanda neke dúzbekshi. Erkek óz mámleketi nızamshılıǵına kóre kóp hayallılıqqa ruxsat berilgenin aytıp, ekinshi márte nekeden ótiwdi talap qıldı. Ózbekstan Respublikası nızamshılıǵı boyınsha bul jaǵday qanday sheshiledi?

- A. Xalıqaralıq shártnamalar ústemligi sebepli neke dizimge alınadı
- B. Ózbekstan Respublikası Shańaraq kodeksine tiykar kóp hayallılıq qadaǵan etilgeni ushın neke dizimge alınbaydı
- C. Hayaldıń jazbasha razılıǵı bolsa, neke dúziwge ruxsat beriledi
- D. Tek ǵana FHDYO baslıǵı ruxsatı menen neke dúziliwi múmkin

DURIS: B
Shańaraq kodeksiniń 16-statyasına muwapıq, hesh bolmaǵanda birewi dizimge alınǵan basqa nekede turǵan shaxslar ortasında neke dúziwge jol qoyılmaydı. Ózbekstan Respublikası aymaǵında neke dúziw Ózbekstan nızamshılıǵına tiykar ámelge asırıladı. Sonlıqtan, shet el puqarasınıń mámleketinde kóp hayallılıqqa ruxsat berilgen bolsa da, Ózbekstanda bul qatań qadaǵan etiledi hám bunday neke dizimge alınbaydı.

ASHIQ SORAWLAR

15. Erkek shańaraqtaǵı úrp-ádetti tiykar etip, hayalınıń islewi hám bilimlendiriw alıwın sheklese, shańaraqlıq avtonomiya, úrp-ádetlerdi qollanıw hám er-hayaldıń teń huqıqlılıǵı ortasındaǵı shegara qanday belgileniwi kerek?

ÚLGI JUWAP
Shańaraq huqıqında shańaraqlıq avtonomiya (shańaraqtıń ishki islerine aralaspaw) hám úrp-ádetlerdi qollanıw áhmiyetli orın tutsa da, olar absolyut emes. Shańaraq kodeksiniń 2-statyası er hám hayaldıń shaxsiy hám de múliklik huqıqları teńligin, 3-statyası bolsa shańaraqlıq qatnasıqlarda puqaralardıń huqıqların sheklewge jol qoyılmawın qatań belgileydi. Úrp-ádetler tek ǵana nızamshılıq principlerine qayshı bolmaǵan jaǵdayda ǵana qollanılıwı múmkin (Shańaraq kodeksi, 8-statya).

Hayaldıń islewi yamasa bilimlendiriw alıwın sheklew onıń konstituciyalıq hám shańaraqlıq-huqıqıy shaxsiy múliklik emes huqıqların buzıw esaplanadı. Shańaraqlıq avtonomiya er-hayaldıń ózara kelisimi tiykarında qarar qabıl etiwini ańlatadı, biraq bul bir táreptiń ekinshi tárep ústinen húkimranlıǵın yamasa onıń huqıqların ayaq astı etiwdi aqlamaydı.

Alternativ jantasıw: Ayırımlar shańaraq ishki kelisimi tiykarında hayal óz ıqtıyarı menen islewden waz keship, balalar tárbiyası menen shuǵıllanıwın shańaraqlıq avtonomiya kórinisi retinde bahalaydı (dispozitivlik). Biraq bul ıqtıyarıy razılıqqa tiykarlanıwı shárt. Eger erkek úrp-ádetti sıltaw etip, májbúriy qadaǵan qoysa, bul huqıqbuzarlıq bolıp tabıladı. Shegara shaxstıń ıqtıyarıy qálew-erki hám nızamda

kepillengen teńlik principi menen belgilenedi. Mámleket bunday jaǵdayda hálsiz táreptiń huqıqların qorǵaw ushın aralasıwǵa haqılı.

16. Nekesin mámleketlik dizimnen ótkerbesten birge jasaǵan shaxslar ulıwma qarjıǵa úy satıp alǵan bolsa, múliklik tartıstı shańaraq huqıqı yamasa puqaralıq huqıqı normaları tiykarında sheshiw qaysı kriteriylarǵa baylanıslı?

ÚLGI JUWAP

Nekeni mámleketlik dizimnen ótkerbesten (tek ǵana diniy úrp-ádetler yamasa ápiwayı ǵana birge jasaw arqalı) payda bolǵan qatnasıqlar Shańaraq kodeksi kózqarasınan yuridikalıq áhmiyetke iye emes. Shańaraq kodeksiniń 13-statyasına muwapıq, tek ǵana FHDYO organlarında dizimge alınǵan neke ǵana er-hayaldıń ulıwma birgeliktegi múlki rejimin payda etedi.

Sonlıqtan, bunday shaxslar ortasındaǵı múliklik tartıs shańaraq huqıqı normaları emes, al tikkeley puqaralıq huqıqı normaları tiykarında sheshiledi. Tiykarǵı kriteriy — mámleket tárepinen tán alınǵan yuridikalıq fakt (FHDYO diziminen ótkenlik)tiń bar yamasa joq ekenligidir. Eger neke dizimge alınbaǵan bolsa, satıp alınǵan úy er-hayaldıń birgeliktegi múlki esaplanbaydı.

Alternativ jantasıw: Ayırım sırt el mámleketlerinde uzaq múddetli birge jasaw (faktikalıq neke) belgili múliklik huqıqlardı keltirip shıǵaradı. Biraq Ózbekstan nızamshılıǵında bul tán alınbaydı. Soǵan qaramastan, ádillik principinen kelip shıǵıp, múlikke qarjı qosqan tárep qorǵawsız qalmaydı. Ol Puqaralıq kodeksiniń ulıwma úlesli múlik yamasa tiykarsız bayıw institutlarına súyenip, óziniń múlikti satıp alıwǵa qosqan anıq qarjısın (bank ótkerbeleri, kvitanciyalar arqalı) dálillegen halda, úydiń tiyisli úlesine iyelik etiwdi yamasa pulın qaytarıwdı talap etiwi múmkin. Bul jerde tartıs tolıq puqaralıq-huqıqıy qásiyetke iye boladı.

17. Shańaraq huqıqında dispozitivlik hám imperativlik ortasındaǵı teń salmaqlılıq qanday támiyinlenedi hám ne ushın shańaraqlıq shártnamalarda tolıq erkinlikke jol qoyılmaydı?

ÚLGI JUWAP

Shańaraq huqıqında jámiyetlik qatnasıqlardı tártipke salıw tiykarınan imperativ (qatań) metodqa tiykarlanadı, sebebi shańaraq, analıq, atalıq hám balalıq mámleket qorǵawındadır. Imperativ normalar neke dúziw shártleri, tosqınlıqlar, ata-ananıń balalar aldındaǵı minnetlemeleri sıyaqlı máselelerde qatań qaǵıydalardı belgileydi.

Biraq, zamanagóy shańaraq huqıqında dispozitivlik (táreplerdiń óz qálewine kóre kelisiwi) de keńeyip barmaqta. Buǵan neke shártnaması yamasa aliment tólew haqqındaǵı kelisimler mısal boladı. Teń salmaqlılıq sonda támiyinlenedi, dispozitivlik tek ǵana imperativ normalar belgilap bergen sheńber ishinde hám sud yamasa mámleketlik organlar qadaǵalawı astında ámelge asırıladı.

Alternativ jantasıw: Puqaralıq huqıqında shártnama erkinligi principi ústem bolıp, tárepler nızamǵa qayshı bolmaǵan hár qanday shártti kirgiziwi múmkin. Shańaraq huqıqında bolsa tolıq erkinlikke jol qoyılmaydı, sebebi bul hálsiz tárepler (máselen, balalar yamasa miynetke jaramlısız er/hayal) máplerińiń

kemsitiliwine alıp keliwi múmkin. Eger neke shártnaması er yamasa hayaldan birin júdá qolaysız jaǵdayǵa túsirip qoysa, sud onı haqıyqıy emes dep tabıwı múmkin. Bul shańaraq huqıqında dispozitivliktiń mámleket qorǵawı hám sociallıq ádillik principleri menen shekleniwin kórsetedi.

Glossariy

SHAŃARAQ
Neke, tuwısqanlıqqa tiykarlanǵan, ulıwma rozaǵar hám ózara járdem menen baylanısqan shaxslar awqamı. Nızamshılıq shańaraqtı jámiyettiń tiykarǵı buwını retinde tán aladı hám mámleket qorǵawına aladı.

Mısal: Farhod hám Shirin ıqtıyarıy túrde nekeden ótip, birgelikte bekkem shańaraq qurdı.

Baylanıslı terminler: Neke, Tuwısqanlıq

SHAŃARAQ HUQIQI
Neke, tuwısqanlıq, perzentlikke alıw sıyaqlı shańaraqlıq qatnasıqlardı tártipke salıwshı huqıq tarawı. Ol shańaraq aǵzalarınıń shaxsiy múliklik emes hám múliklik huqıq hám de minnetlemelerin belgileydi.

Mısal: Er hám hayal ortasındaǵı múlikti bóliw haqqındaǵı tartıs shańaraq huqıqı normaları tiykarında sheshiledi.

Baylanıslı terminler: Shańaraq huqıqı predmeti, Shańaraq huqıqı sisteması

NEKE
Erkek hám hayaldıń ıqtıyarıy razılıǵı hám teń huqıqlılıǵına tiykarlanǵan, rásmiylestirilgen, ózara huqıq hám minnetlemelerdi payda etiwshi awqam.

Mısal: Anvar hám Lola FHDYO organında óz qálewleri menen nekeni nızamlı dizimge aldı.

Baylanıslı terminler: Neke dúziwdiń ıqtıyarıylıǵı, Neke jası

IMPERATIV METOD
Shańaraq huqıqında subyektler minez-qulqınıń qatań belgilengen variantın ornatıwshı, onnan shetke shıǵıwǵa jol qoymaytuǵın tártipke salıw usılı.

Mısal: Neke jasına jetpegen shaxslardıń nekesin dizimge alıw qatań qadaǵan etiliwi imperativ qaǵıyda bolıp tabıladı.

Baylanıslı terminler: Dispozitiv metod, Shańaraq huqıqı metodi

DISPOZITIV METOD
Táreplerge óz minez-qulqın ǵárezsiz belgilew imkaniyatın beriwshi, biraq nızam hám sud qadaǵalawı astında ámelge asırılatuǵın tártipke salıw usılı.

Mısal: Er hám hayal óz mal-múlikleri táǵdirin nızam sheńberinde neke shártnaması arqalı ózgertiwi múmkin.

Baylanıslı terminler: Imperativ metod, Neke shártnaması

NIZAM ANALOGIYASI
Shańaraq qatnasıqları nızamshılıq penen tikkeley tártipke salınbaǵanda, uqsas qatnasıqlardı tártipke salıwshı normalardıń qollanılıwı.

Mısal: Shańaraq kodeksinde tikkeley kórsetilmegen múliklik máselede Puqaralıq kodeksiniń uqsas norması qollanıladı.

Baylanıslı terminler: Huqıq analogiyası, Puqaralıq huqıqı

HUQIQ ANALOGIYASI
Uqsas normalar bolmaǵanda, qatnasıqlardı huqıqtıń ulıwma principleri, insanıylıq, aqıllılıq hám ádillik tiykarında sheshiw qaǵıydası.

Mısal: Sud quramalı tartıstı sheshiwde shańaraq huqıqınıń ulıwma ádillik hám aqıllılıq principlerine súyendi.

Baylanıslı terminler: Nızam analogiyası, Shańaraq huqıqı principleri

SHAXSIY MÚLIKLIK EMES QATNASIQLAR
Shańaraq aǵzaları ortasında júzege keletuǵın, materiallıq qásiyetke iye bolmaǵan qatnasıqlar. Buǵan familiya tańlaw, balanı tárbiyalaw sıyaqlı huqıqlar kiredi.

Mısal: Neke dúziw waqtında kelin óz qálewi menen kúyewdiń familiyasına ótiwdi tańladı.

Baylanıslı terminler: Múliklik qatnasıqlar, Shańaraq huqıqı predmeti

MÚLIKLIK QATNASIQLAR
Shańaraq aǵzalarınıń mal-múlikke iyelik etiwi, paydalanıwı hám bir-birine támiynat beriwi menen baylanıslı bolǵan materiallıq qásiyettegi qatnasıqlar.

Mısal: Er-hayal neke dawamında birgelikte arttırǵan avtomobildi ajırasıw waqtında teń yarımınan bólip aldı.

Baylanıslı terminler: Shaxsiy múliklik emes qatnasıqlar, Aliment

SHAŃARAQ HUQIQI PRINCIPLERI
Shańaraqlıq qatnasıqlardı huqıqıy tártipke salıwdıń tiykarǵı qaǵıydaları hám baslı ideyaları jıyındısı. Olar barlıq shańaraqlıq-huqıqıy normalar tiykarın quraydı.

Mısal: Shańaraqta hayal hám erkektiń teń huqıqlılıǵı shańaraq huqıqınıń eń áhmiyetli principlerinen biri bolıp tabıladı.

Baylanıslı terminler: Shańaraq huqıqı, Shańaraq huqıqı sisteması

> **BALALAR MÁPLERINIŃ ÚSTEMLIGI**
> Shańaraq huqıqında hár qanday qarar qabıl etiwde, birinshi gezekte, balanıń huqıqları, den sawlıǵı, bilimlendiriwi hám qáwipsizligin támiyinlewge qaratılǵan tiykarǵı princip.

Mısal: Sud ata-ananıń jasaw ornın belgilewde tek ǵana balanıń qolaylıǵı hám máplerin esapqa aldı.

Baylanıslı terminler: Shańaraq huqıqı principleri, Qáwenderlik

---

Xronologiya

Shańaraq huqıqı derekleri hám nızamshılıǵınıń rawajlanıwı

> **1996 · PUQARALIQ KODEKSINIŃ QABIL ETILIWI**
> Ózbekstan Respublikasınıń Puqaralıq kodeksi (ekinshi bólim) qabıl etildi. Ol shańaraqlıq múlklik qatnasıqlardı tártipke salıwda áhmiyetli derek esaplanadı.

Áhmiyeti: Shańaraq huqıqında nızam analogiyasın qollaw ushın tiykar jaratıldı.

> **1998 · SHAŃARAQ KODEKSINIŃ QABIL ETILIWI**
> Ózbekstan Respublikasınıń Shańaraq kodeksi qabıl etildi hám engizildi. Ol shańaraq huqıqınıń tiykarǵı arnawlı deregi sıpatında bekkemlendi.

Áhmiyeti: Shańaraqlıq qatnasıqlardı tártipke salıwshı birden-bir kodifikaciyalanǵan húJjet jaratıldı.

> **2021 · SHAŃARAQ NIZAMSHILIǴI WAZIYPALARINIŃ JAŃALANIWI**
> Shańaraq kodeksiniń 1-statyasına ózgeris kirgizilip, shańaraq nızamshılıǵınıń wazıypaları hám shańaraqtı bekkemlew qáwiydeleri jánede anıqlastırıldı.

Áhmiyeti: Shańaraq aǵzalarınıń huqıqların qorǵaw mexanizmleri jetilistirildi.

> **2023 · JAŃA TAHRIRDEGI KONSTITUCIYA**
> Ózbekstan Respublikasınıń Konstituciyası jańa tahrirde qabıl etildi. Shańaraq, analıq, atalıq hám balalıq mámleket qorǵawında ekenligi jáne bir márte kepillendi.

Áhmiyeti: Shańaraq huqıqınıń konstituciyalıq tiykarları jánede bekkemlendi.

Mind-map

Shańaraq huqıqına kiriw

- Túsinik hám predmet: Shańaraq huqıqı tártipke salatuǵın jámiyetlik qatnasıqlar.
- — Shaxsiy múliklik emes: Familiya tańlaw, tárbiya.
- — — Erkin tańlaw: Shańaraq kodeksi, 19-statya.
- — — Balalar tárbiyası: Shańaraq kodeksi, 73-statya.
- — Múliklik qatnasıqlar: Mal-múlik hám támiynat.
- — — Ulıwma múlik: Shańaraq kodeksi, 23-statya.
- — — Aliment tólew: Shańaraq kodeksi, 96-statya.
- — Subyektler sheńberi: Shańaraq aǵzaları hám basqa shaxslar.
- — — Er hám hayal: Teń huqıqlı qatnasıwshılar.
- — — Balalar: Mápleri ústem shaxslar.
- Tártipke salıw metodları: Imperativ hám dispozitiv usıllar sáykesligi.
- — Imperativ metod: Qatań qaǵıydalar.
- — — Neke jası: Shańaraq kodeksi, 15-statya.
- — — Nekege tosqınlıqlar: Shańaraq kodeksi, 16-statya.
- — Dispozitiv metod: Tańlaw erkinligi.
- — — Neke shártnaması: Shańaraq kodeksi, 29-statya.
- — — Aliment kelisimi: Shańaraq kodeksi, 130-statya.
- — Sud qadaǵalawı: Dispozitivliktiń shekleniwi.
- — — Hálsiz tárep qorǵawı: Shańaraq kodeksi, 33-statya.
- Shańaraq huqıqı principleri: Tiykarǵı baslı ideyalar.
- — Iqtıyarıy neke: Májbúrlew qadaǵan etiledi.
- — — Erkin razılıq: Shańaraq kodeksi, 14-statya.
- — Er-hayal teńligi: Shaxsiy hám múliklik huqıqlarda.
- — — Birgelikte qarar qabıl etiw: Shańaraq kodeksi, 2-statya.
- — Bola mápi: Ústem qorǵaw.
- — — Pikirdi esitiw: Shańaraq kodeksi, 68-statya.
- — — Qáwipsizlik kepilligi: Shańaraq kodeksi, 75-statya.
- — Mámleket qorǵawı: Analıq, atalıq hám balalıqtı asıraw.
- — — Konstituciyalıq kepillik: Konstituciya, 76-statya.
- Shańaraq huqıqı derekleri: Huqıqıy normalar ańlatılǵan húJjetler.
- — Konstituciya: Tiykarǵı nızam.
- — — 76-80-statyalar: Shańaraq babı.

- — Shańaraq kodeksi: Tiykarǵı arnawlı húјjet.
- — — Arnawlı normalar: Shańaraq kodeksi, 1-statya.
- — Puqaralıq kodeksi: Múliklik tartıslarda qollanıladı.
- — — Nızam analogiyası: Shańaraq kodeksi, 7-statya.
- — Úrp-ádetler: Nızamǵa qayshı bolmaǵanda.
- — — Qayshı kelmew shárti: Shańaraq kodeksi, 8-statya.

Túsindiriw hám sxema

Shańaraqlıq tartıslardı sheshiwde nızamshılıqtı qollanıw sxeması

DIAGRAMMADAǴI BAYLANISLAR

- Shańaraqlıq huqıqıy tartıs 'Tartıstı úyreniw 'Shańaraq kodeksinde norma barma?
- Shańaraq kodeksinde norma barma? 'Awa 'Shańaraq kodeksi qollanıladı
- Shańaraq kodeksinde norma barma? 'Yaq 'Puqaralıq kodeksinde norma barma?
- Puqaralıq kodeksinde norma barma? 'Awa 'Nızam analogiyası
- Puqaralıq kodeksinde norma barma? 'Yaq 'Huqıq analogiyası
- Nızam analogiyası 'Sud sheshedi 'Sud qararı
- Huqıq analogiyası 'Principke súyeniw 'Insanıylıq hám ádillik
- Insanıylıq hám ádillik 'Sud sheshedi 'Sud qararı
- Shańaraq kodeksi qollanıladı 'Sud sheshedi 'Sud qararı

Derekler

USI TEMANIŃ DEREKLERI

Ózbekstan Respublikasınıń Shańaraq kodeksi (30.04.1998) — https://lex.uz/docs/104720

Ózbekstan Respublikasınıń Konstituciyası (30.04.2023) — https://lex.uz/docs/6445145

Ózbekstan Respublikasınıń Puqaralıq kodeksi, ekinshi bólim (29.08.1996) — https://lex.uz/docs/180552

USINILATUǴIN ÁDEBIYATLAR (BAǴDARLAMADAN)

- Oila huquqi. Darslik. Mualliflar jamoasi. – Toshkent: TDYU, 2021. (Asosiy)
- Topildiyev B.R., Imomniyozov D., Musaev Q. Oila huquqi. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: TDYU, 2025. – 126 b. (Asosiy)
- Babajanova D. Oila huquqi. O‘quv qo‘llanma. – 2024. (Asosiy)
- Yuldashev J.I. Vorislik va oila huquqi. Darslik / yuridik fanlar doktori, professor, O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan yurist O. Okyulovning umumiy tahriri ostida. – T.: TDYUU nashriyoti, 2024. – 295 b. (Asosiy)
- Practising Family Law, 5th edition by Ian Serisier. Published: 20 June 2022. ISBN: 9780409356816. (Qo‘shimcha)

Iqtibas keltiriwden aldın hár bir derekti onıń ámeldegi rásmiy teksti menen salıstırıń.

Oqıw teksti bilimlendiriw maqsetinde jasalma intellekt járdeminde tayarlanǵan. Bul yuridikalıq másláhát emes; iqtibas keltiriwden aldın birlemshi derekler menen tekseriń. Tashkent mámleketlik yuridikalıq universiteti · Shańaraq hám miyras huqıqı.

OXFORDER LLC tárepinen jaratılǵan · Basılım 2026.11